

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра глобальної економіки

ЕКОНОМІКА У ТВАРИННИЦТВІ

Навчальний посібник

Київ

2019

УДК 338.432:636(072)
ББК 65.32
В 25

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(протокол № 2 від 25 вересня 2019 р.)*

Рецензенти:

Ткаченко Н. В., доктор економічних наук, професор, заступник директора з навчальної роботи Інституту післядипломної освіти, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Жук В. М., доктор економічних наук, професор, академік НААН України, головний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»;

Мостенська Т. Л., доктор економічних наук, професор кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

В 25 Вдовенко Н. М., Михальчишина Л. Г., Павленко М. М. Економіка у тваринництві: [навчальний посібник]. К.:НУБіП України, 2019. 256 с.

ISBN 978-617-7878-01-7

У навчальному посібнику наведено основні економічні показники діяльності суб'єктів господарювання з виробництва продукції тваринництва. Висвітлено напрямки підвищення ефективності використання трудових, матеріальних, земельних ресурсів в галузі тваринництва. Подано характеристику основних і оборотних засобів суб'єктів господарювання, зайнятих у сільському господарстві. Розкрито економічну сутність функціонування галузей тваринництва, зокрема складові економіки скотарства, свинарства, птахівництва, вівчарства та козівництва, конярства, бджільництва, рибного господарства та аквакультури.

Навчальне видання

Автори: ВДОВЕНКО Наталія Михайлівна
МИХАЛЬЧИШИНА Лариса Гаврилівна
ПАВЛЕНКО Марина Миколаївна

УДК 338.432:636(072)

Передрукування заборонено
© НУБіП України, 2019

© Вдовенко Н. М., Михальчишина Л. Г., Павленко М. М., 2019

ISBN 978-617-7878-01-7

ЗМІСТ.....	3
ПЕРЕДМОВА.....	5
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІКИ У ТВАРИННИЦТВІ.....	7
Розділ 1. Предмет, методи і задачі навчальної дисципліни «Економіка у тваринництві».....	7
1.1. Зміст і задачі предмета навчальної дисципліни.....	7
1.2. Основи методики досліджень в галузевій економіці.....	12
1.3. Форми та показники розширеного відтворення.....	19
1.4. Відтворення та розподіл валового продукту.....	21
Розділ 2. Земельні фонди і їх використання в сільському господарстві.....	24
2.1. Склад і структура земельного фонду.....	24
2.2. Земельний кадастр.....	27
2.3. Економічна оцінка землі та показники використання земельних ресурсів.....	30
Розділ 3. Трудові ресурси і продуктивність праці в сільськогосподарському господарстві.....	37
3.1. Поняття, класифікація і структура персоналу підприємства.....	37
3.2. Система оцінки трудових ресурсів підприємства	43
3.3. Продуктивність праці: сутність, методи вимірювання і фактори зростання.....	49
Розділ 4. Економічне стимулювання праці в сільському господарстві.....	57
4.1. Сутність, структура та функції заробітної плати.....	57
4.2. Форми та системи оплати праці.....	63
4.3. Особливості мотивації праці в сільському господарстві.....	71
Розділ 5. Матеріально – технічна база і виробнича потужність аграрних підприємств.....	82
5.1. Поняття і особливості матеріально – технічної бази аграрних підприємств.....	82
5.2. Енергетичні ресурси підприємства.....	84
5.3. Механізація і автоматизація сільськогосподарського виробництва	85
5.4. Машино-тракторний парк і ефективність його використання.....	86
5.5. Транспортні засоби підприємства та їх використання.....	90
5.6. Виробнича потужність підприємства та її використання.....	90
Розділ 6. Основний, оборотний капітал і капітал обігу в сільському господарстві.....	94
6.1. Суть і види капіталу. Основні засоби підприємства, їх склад і структура.....	94
6.2. Амортизація основних засобів підприємства.....	99
6.3. Показники використання основного капіталу підприємства.....	104
6.4. Шляхи поліпшення використання основного капіталу.....	108
6.5. Економічна суть і склад оборотного капіталу.....	109
6.6. Показники ефективності використання оборотних засобів.....	114
6.7. Основні напрями раціонального використання оборотних засобів	115
Розділ 7. Нематеріальні активи (ресурси) підприємств.....	123
7.1. Поняття та види нематеріальних ресурсів підприємства.....	123
7.2. Оцінка нематеріальних активів.....	131

7.3. Амортизація нематеріальних активів.....	135
7.4. Правовий захист та ефективність використання нематеріальних активів підприємства.....	138
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА.....	141
Розділ 8. Витрати виробництва і собівартість продукції.....	141
8.1. Поняття витрат і собівартості продукції.....	141
8.2. Класифікація витрат на виробництво продукції.....	143
8.3. Методика визначення собівартості сільськогосподарської продукції.....	150
8.4. Калькулювання собівартості продукції аграрного підприємства....	156
8.5. Шляхи зниження собівартості сільськогосподарської продукції....	159
Розділ 9. Кінцеві результати діяльності сільськогосподарських підприємств	164
9.1. Економічні результати діяльності підприємства.....	164
9.2. Сутність та зміст категорії прибутку	167
9.3. Порядок формування доходів та фінансових результатів сільськогосподарських підприємств.....	173
9.4. Оцінка прибутковості і фінансової стійкості підприємства.....	182
Розділ 10. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств.....	191
10.1. Суть ефективності як економічної категорії.....	191
10.2. Визначення економічного ефекту.....	193
10.3. Система економічних показників.....	197
10.4. Рентабельність виробництва.....	198
10.5. Шляхи підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.....	200
Розділ 11. Економіка галузей тваринництва.....	202
11.1. Економіка скотарства.....	202
11.2. Економіка свинарства.....	212
11.3. Економіка птахівництва.....	219
11.4. Економіка вівчарства та козівництва.....	225
11.5. Економіка конярства.....	228
11.6. Економіка бджільництва.....	232
11.7. Економіка аквакультури.....	240
Розділ 12. Ціноутворення і ціни на продукцію тваринництва.....	249
12.1. Економічний зміст і функції цін.....	249
12.2. Система цін у сільському господарстві.....	250
12.3. Принципи ціноутворення на сільськогосподарську продукцію....	252
Рекомендована література	255

ПЕРЕДМОВА

Зростання населення планети значно випереджає приріст продовольства, а голод і недоїдання стають ризиком для здоров'я людини. Досягнення збалансованого харчування населення України забезпечується зміцненням продовольчої безпеки за рахунок повного самозабезпечення країни продукцією як рослинного, так і тваринного походження.

Важливою складовою комплексу навчальних дисциплін, що формують відповідний рівень професійної майстерності у студентів, які навчаються за напрямом «Технологія виробництва продукції тваринництва» є навчальна дисципліна «Економіка у тваринництві».

Вивчення студентами основних тем нормативної навчальної дисципліни дасть змогу: засвоїти ключові поняття та терміни; знати економічні закономірності економічних процесів у галузі тваринництва; сформувати економічне мислення; вміти концептуально і організаційно охоплювати базові аспекти галузевої економіки, визначати й оцінювати ринкову позицію підприємства, ефект від агропромислової інтеграції, попит і пропозицію на продукцію тваринництва (вплив зміни цих чинників), проблеми цінової конкурентоспроможності тваринницької продукції, калькулювати собівартість продукції, знаходити напрями підвищення продуктивності праці, якості продукції і визначати рівень впливу її на прибутковість виробництва, кваліфіковано вирішувати питання визначення економічної ефективності виробництва у галузі, функціонування залученого і власного капіталу.

У процесі вивчення основних тем курсу студент повинен засвоїти ключові поняття економіки; володіти методами і принципами економіки; навчитися самостійно вирішувати завдання з оцінки економічних показників; засвоїти методичні засади економіки галузі тваринництва та окремих видів тваринницької продукції.

Посібник написаний відповідно до затвердженої програми навчальної дисципліни «Економіка у тваринництві» для підготовки фахівців освітнього

рівня «Бакалавр» зі спеціальності «Технологія виробництва продукції тваринництва». У ньому в логічній послідовності викладено теоретичні основи предмета, методологію та практику економіки тваринницької галузі за умов дії ринкового механізму господарювання.

Кожен розділ складається з двох частин: теоретичної, де висвітлюються економічні процеси в галузі тваринництва, та контрольної, де наводяться перелік запитань і задач для перевірки засвоєння навчального матеріалу.

Посібник підготовлено з урахуванням основних вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу.

Кредит – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів.

Модуль – окремий змістовно пов'язаний блок навчання, що є частиною модульного навчання, в якому навчальна програма дисципліни поділена на декілька подібних за обсягом сегментів.

Змістовий модуль (розділ, підрозділ) навчальних облікових дисциплін – розкриває логічно відокремлений зміст навчального матеріалу через окремі теми аудиторної та самостійної роботи студента.

Сподіваємось, що запропонований посібник сприятиме отриманню достатнього рівня знань і здатності до їх практичного застосування, оскільки розрахований не тільки на студентів та науково-педагогічних працівників, а й спеціалістів, керівників підприємств галузі.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

ЕКОНОМІКИ УТВАРИННИЦТВІ

Розділ 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ І ЗАДАЧІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЕКОНОМІКА У ТВАРИННИЦТВІ»

1.1. Зміст і задачі предмета навчальної дисципліни

Рушійною силою виробництва є потреби суспільства. Щоб їх задовольнити, потрібні ресурси – матеріальні, земельні, водні, людські. Лише за їх допомогою можна виробити необхідні товари та задовольнити потреби людей.

Ресурси – це продуктивні сили, які існують у тісній взаємодії з виробничими відносинами і в цій єдності створюють спосіб виробництва.

Розрізняють виробничі та економічні відносини. Виробничі відносини охоплюють стосунки між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну, споживання. Економічні відносини виходять за межі матеріального виробництва і відображають соціальний стан суспільства (якість життя, рівень освіти, безробіття).

Кожна наука має свою галузь знань, пов'язана із суспільним виробництвом, розробляє шляхи підвищення його ефективності.

Предметом вивчення є продуктивні сили з погляду їх впливу на виробничі відносини на рівні підприємств, внаслідок чого ці відносини змінюються і вдосконалюються. Продуктивні сили (ресурси) обмежені, тому важливо досягти максимально можливого задоволення потреб за наявних обмежених ресурсів. Звідси стає очевидною необхідність раціонального використання їх як важливої умови збільшення виробництва продукції. Вивчення цієї проблеми, обґрунтування можливостей для повного використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації та євроінтеграції – важливий сегмент предмета дослідження.

Галузь тваринництва характеризується специфічним проявом виробничих відносин і має особливості в механізмі їх регулювання. Основу цих відносин є потреби, які на всіх етапах розвитку продуктивних сил виступають як форма ставлення людини до умов навколишнього середовища.

Залежність суспільства від природи зумовлена і тим, що людина існує тільки за умов безпосереднього обміну речовин у природі, в процесі життєдіяльності та матеріального виробництва. Роль та суть виробничих відносин розкрито у процесі освоєння дисципліни, яка вивчає систему виробничих відносин в їх взаємозв'язку з розвитком продуктивних сил, дію об'єктивних економічних законів і форми їх прояву в галузі тваринництва.

Система виробничих відносин не може бути відокремлена від продуктивних сил галузі тваринництва.

У тваринництві чітко простежуються форми виробничих відносин між: державою і працівником; підприємством та виробничим підрозділом; виробничим підрозділом і працівником; підприємством та працівником; підприємцем і працівником; державою й підприємством та державою і державою.

Економіка досліджує закони і їх прояв на кожному етапі розвитку суспільства.

Економічні закони, яким підкоряється тваринництво, мають об'єктивний характер. Об'єктивність їх виражається в тому, що вони діють незалежно від свідомості людей.

Водночас людина, пізнаючи економічні закони і механізм їх дії, організовує свідоме їх використання в інтересах суспільства.

Керуючись загальними економічними законами, економіка сільськогосподарських підприємств розкриває різноманітність їх дії в конкретних умовах галузі тваринництва, розробляє способи їх використання в господарській практиці.

У сільськогосподарському виробництві діє система законів: розширеного відтворення, нагромадження, вартості, зростання продуктивності праці тощо.

Дія всієї системи економічних законів пов'язані з законом планомірного, пропорційного розвитку і основним законом – забезпеченням повного добробуту та вільного всестороннього розвитку всіх членів суспільства.

Економіка тваринництва, як і будь яка галузева наука, робить практичні висновки, які випливають із закону відповідності виробничих відносин характеру продуктивних сил, розробляє способи застосування і використання цього закону в господарській практиці.

Вивчаючи виробничі відносини, «Економіка у тваринництві» відображає зміни в розвитку продуктивних сил, сільськогосподарської науки і техніки, які викликають ці зміни. Вибір тих або інших засобів виробництва визначається економікою. Цим встановлюється зв'язок економіки з природничими і технологічними науками.

Місце навчальної дисципліни «Економіка у тваринництві» в житті і розвитку громадянського суспільства визначене також її зв'язками з соціальними, природничими, географічними, історичними науками. При всій внутрішній цілісності, що впливає як з єдності самої природи, так і з теоретичного погляду, економіка тваринництва пов'язана з базисом та ідеологічною надбудовою суспільства.

Як галузева наука спирається на теоретичну основу економічних наук. Як навчальна дисципліна тісно пов'язана з дисциплінами економічного циклу.

Серед таких дисциплін виділено організацію виробництва, менеджмент і маркетинг, бухгалтерський облік, організацію бізнесу, фінансову діяльність сільськогосподарських підприємств.

Послідовний перехід до європейської інтеграції передбачає раціональне використання матеріальних і трудових ресурсів, комплексний розвиток промислового і сільськогосподарського виробництва в усіх економічних регіонах України, досягнення в інтересах суспільства найвищих результатів при менших витратах праці та коштів.

Відповідно до цього навчальна дисципліна «Економіка тваринництва» має своїм завданням розроблення ряду економічних проблем.

Навчальний курс охоплює всі проблеми, які йдуть одна за одною в логічній послідовності, що випливає із самого визначення предмета науки, яка досліджує економічні процеси в галузі тваринництва, вивчає живу дійсність, узагальнює передовий досвід, науково обґрунтовує шляхи й методи вирішення господарських задач розвитку вітчизняної галузі тваринництва.

Оскільки земельні ресурси, біологічні активи займають важливе місце у сільськогосподарському виробництві, їх раціональне використання має відповідне значення. Економіка тваринництва як навчальна дисципліна покликана розробляти шляхи раціонального використання природно-ресурсного потенціалу.

Крім біологічних активів, у тваринництві використовується значна кількість інших засобів виробництва: тракторів, кормороздавачів, сільськогосподарських машин споруд, будівель тощо.

Економіка розробляє оптимальні розміри й структуру постачання цих засобів тваринницькій галузі з урахуванням зональних особливостей різних регіонів України. Раціональне використання приміщень, техніки, електроенергії, кормів, засобів захисту тварин – питання, які вивчає ця навчальна дисципліна.

В економіці сільськогосподарських підприємств, і зокрема галузі тваринництва, подається характеристика сировинної бази, оскільки особливості вихідної сировини, технології виробництва продукції визначають склад і структуру основних і оборотних засобів, напрями капітальних вкладень, визначення їх економічної ефективності.

Однією з важливих проблем економіки є підвищення продуктивності праці. Розробка досконалих методів її визначення та пошук резервів підвищення – завдання, які повинні вирішуватися під час дослідження даної проблеми.

Підвищення продуктивності праці одночасно характеризує й ефективність використання трудових ресурсів, скорочення витрат робочого часу на виробництво одиниці продукції – економічний закон суспільного виробництва.

У процесі виробництва продукції тваринництва здійснені вкладення переносять свою вартість на створену продукцію й значною мірою впливають на її собівартість.

Обчислення собівартості одиниці окремих видів продукції тваринництва, винайдення шляхів її зниження й одержання найбільшої економічної вигоди – важливі завдання дисципліни. Важливим шляхом подальшого збільшення виробництва продукції тваринництва та зниження її собівартості є інтенсифікація виробництва.

Визначення розмірів та оптимальних співвідношень різних додаткових вкладень, раціонального їх використання здійснює дана навчальна дисципліна.

Рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва зумовлюється величинами: рівнем собівартості та цінами на продукцію.

Останні мають бути науково обґрунтованими, тобто ціни мають забезпечити підприємству відшкодування витрат виробництва та певні нагромадження для розширеного відтворення.

Галузь тваринництва розвивається на основі розширеного відтворення. Тож курс включає окремі питання, присвячені розширеному відтворенню і нагромадженню у галузі та орієнтує підприємства на прийняття правильних рішень щодо економічної оцінки і вибору інновацій, альтернативних напрямів інвестицій, здійснення нових капітальних проектів, впровадження нових біотехнологій, техніки й обладнання, придбання засобів боротьби з хворобами тварин, застосування біологічних методів боротьби з ними.

Спираючись на цю навчальну дисципліну, підприємства мають можливість освоїти економіку виробництва, переробки та реалізації продукції тваринництва, проаналізувати шляхи підвищення економічної ефективності виробництва продукції, забезпечення конкурентоспроможності підприємств галузі.

Ця навчальна дисципліна дає змогу з'ясувати, чому і як впливає на ефективність сільськогосподарських підприємств підвищення рівня інтенсивності виробництва продукції тваринництва і поглиблення його спеціалізації з орієнтацією на потреби ринку.

Економічний стан виробників продукції тваринництва повинен забезпечувати впровадження у виробництво прогресивних технологій на рівні кращих світових зразків, зорієнтованих на потенційну конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку.

Невелика частка продукції тваринництва українського виробництва на світовому ринку значною мірою пояснюється відсутністю сертифікатів на продукцію, які відповідали б міжнародним стандартам. У зв'язку з цим вітчизняні сільськогосподарські підприємства під час експортних операцій змушені зменшувати ціни на свою продукцію. Вивчення цього питання сприятиме розробці та впровадженню міжнародних стандартів для оцінки харчової продукції тваринного походження. Ця дисципліна вивчає якість продукції тваринництва, обґрунтовує можливі напрями її підвищення і рівень впливу на прибутковість виробництва.

Дисципліна розкриває суть прибутку як економічної категорії і методику його визначення на різних стадіях формування кінцевого результату діяльності сільськогосподарських підприємств, дає рекомендації, як визначити ефективність виробництва, як збільшити масу прибутку завдяки мобілізації внутрішніх резервів і раціональному використанню чинників зовнішнього середовища, як розподілити доходи підприємства й оцінити його конкурентоспроможність.

Отже, економіка у тваринництві вивчає виробничі відносини у взаємозв'язку з іншими сферами матеріального виробництва, покладається на результати досліджень природничих, технічних та інших суміжних наук.

1.2. Основи методики досліджень в галузевій економіці

Метод науки виступає як засіб пізнання. У процесі пізнання відбувається постійна взаємодія предмету і методу: предмет передбачає певний метод дослідження, а метод формує предмет. Термін метод походить від грецького слова *methodos*, що означає «шлях до чогось», «шлях пізнання» (або дослідження), вчення, теорію. У філософському розумінні воно означає засіб

пізнання як певну сукупність або систему прийомів і операцій з метою мисленого відтворення предмета, який вивчається. Система таких прийомів і операцій не може бути довільною. Вона повинна узгоджуватися з об'єктивними законами розвитку самої дійсності. Тому вчення про цю систему прийомів, способів пізнання і перетворення світу вивчає наука методологія.

Метод дослідження формується на базі певної методології, яка включає світоглядний підхід, дослідження структури і місця даної науки у загальній системі знань. Метод є робочим інструментом і засобом пізнання предмета, що вивчається. На різних етапах розвитку в економіці рибогосподарських підприємств використовували різні методи дослідження.

Основним методом, за допомогою якого економіка тваринництва вивчає закономірності її розвитку, є діалектика.

Вона передбачає відображення економічних явищ і процесів у їх постійному взаємозв'язку та взаємозалежності, в стані безперервного розвитку, коли накопичені кількісні зміни зумовлюють зміну якісного стану.

Джерелом розвитку діалектика вважає єдність і боротьбу протилежностей.

Метод діалектики ґрунтується на абстрактному мисленні й має ряд специфічних способів і прийомів вивчення реальної дійсності: індукція та дедукція, аналіз і синтез.

Індукція (від латинського *inductio*, тобто наведення, збудження) в економіці – форма висновку, яка полягає у виведенні загальних міркувань на основі вивчення групи однорідних часткових процесів досліджуваного явища.

Дедукція (від латинського *deductio* – виведення) – одна із форм висновку від загального до окремого.

Аналіз це процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини, окремі сторони. Система виробничих відносин розчленовується на відносини в окремих сферах суспільного відтворення, а у системі продуктивних сил виділяють їх окремі елементи, які підлягають самостійному розгляду. Так відбувається обґрунтування окремих економічних категорій.

Синтез означає об'єднання розрізнених раніше елементів, сторін предмету в єдине ціле з урахуванням взаємозв'язків між ними. Синтез дозволяє комплексно дослідити сутність явищ і процесів.

Початок пізнання економіки тваринництва – збір фактів, спостереження. Водночас, щоб не припуститись помилки, слід обирати не окремі випадкові факти, а всю їх сукупність, систему, яка належить до досліджуваних процесів.

Знання фактів – це лише початок наукового пізнання дійсності.

Сільськогосподарські підприємства можуть утримувати різних тварин, і відповідно виробляти продукцію тваринництва, неоднакові за рівнем оснащення технікою та іншими матеріальними засобами, за кваліфікацією кадрів, організації виробництва, продуктивності праці, рентабельності. Дані одного підприємства, взяті ізольовано, можуть бути нетиповими для всієї галузі і сільськогосподарського виробництва в цілому. Для виявлення скритої в матеріалі сутності необхідно, щоб він був масовим, важливо вміти упорядкувати і систематизувати його, знайти в ньому центральну ланку. Простого описання фактичного матеріалу недостатньо для наукового дослідження.

Необхідні теоретичні узагальнення цього матеріалу на основі системного аналізу, який дозволить пізнати характерні риси в глибинних процесах сільськогосподарського виробництва.

Щоб зрозуміти природу економіки, пізнати механізм дії, запропонувати ефективні способи вирішення проблем, які виникають у процесі виробництва продукції тваринництва, потрібний системний підхід до її вивчення. Це вимагає комплексного використання специфічних методів пізнання економіки тваринництва.

При системному підході до явища, що вивчається, важливо обрати і використати саме ті методи, які б дали змогу найбільш ефективно дослідити певне явище. В такому випадку виявлені за їх допомогою закономірності доповнюють і збагачують один одного. Необхідно знати можливості кожного методу та підстави для його застосування.

Розділ 12. ЦІНОУТВОРЕННЯ І ЦІНИ НА ПРОДУКЦІЮ ТВАРИННИЦТВА

12.1. Економічний зміст і функції цін

Ціна – це грошовий вираз вартості товару. Вона є проявом закону вартості, який через механізм ринкових відносин, тобто через співвідношення попиту і пропозиції, коливання цін і рівня прибутку впливає на розвиток виробництва і збільшення випуску необхідних продуктів.

При цьому слід зазначити, що найбільш повно закон вартості може регулювати економічну рівновагу в умовах ринкової конкуренції товаровиробників. І навпаки, монополія окремих підприємств або держави в ціноутворенні значно зменшує дієвість економічних важелів, що зумовлюють формування найбільш сприятливих пропорцій у виробництві окремих видів продукції.

Ціноутворення на продукцію сільського господарства здійснюється з урахуванням рівня її собівартості, яка відображає фактичні витрати виробництва. У зв'язку з цим економічно обгрунтовані ціни реалізації сільськогосподарської продукції повинні перевищувати рівень її собівартості, що забезпечує не тільки відшкодування витрат, а й одержання необхідних нагромаджень. *Ціна* – надзвичайно важлива складова частина господарського механізму, особливо в умовах ринкових відносин.

Вона має істотний вплив на економічну ефективність с.-г. виробництва, визначає темпи розширеного відтворення і рівень життя населення. Від рівня і динаміки цін значною мірою залежить ефективність використання земельних угідь, матеріальних і трудових ресурсів, якість продукції.

Ціна на с.-г. продукцію включає собівартість і прибуток. Співвідношення складових елементів ціни характеризує її структуру, яка відображає розподіл вартості продукції. В процесі ціноутворення повино встановлюватися оптимальне співвідношення собівартості і прибутку. Прибуток у господарствах використовується на збільшення виробництва с.-г. продукції, соціальний розвиток села, сплату податків, страхових платежів та ін.

Маючи велике соціально-економічне значення ціни виконують такі функції:

- ✓ Планово-облікова - полягає в тому, що вони є універсальним економічним вимірником, основою обчислення всіх вартісних показників. За допомогою цін визначають масу валової і товарної продукції, валовий дохід і прибуток, розмір виробничих витрат і собівартість вироблених продуктів;

- ✓ Стимулювання виробництва - основі збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, поліпшення її якості лежить підвищення матеріальної заінтересованості господарств у зростанні частки прибутку в ціні реалізації;

- ✓ Розподіл і перерозподіл створеного валового доходу - забезпечення відповідних пропорцій між фондами споживання і нагромадження. За допомогою механізмів цін відбувається вирівнювання економічних умов господарювання в різних галузях, а держава перерозподіляє частину створеного в аграрних підприємствах прибутку в інтересах суспільства.

Отже виконуючи зазначені функції, ціни повині відображати суспільно необхідні витрати виробництва, враховуючи якість і платоспроможний попит на сільськогосподарську продукцію.

12.2. Система цін у сільському господарстві

В аграрному секторі економіки використовується система цін, що враховує всі етапи руху продукту від виробника до споживача.

Залежно від призначення виділяють такі види цін: ціни оптового обороту (закупівельні, оптові, розрахункові, договірні); ціни роздрібного товарообороту (роздрібні, продуктового ринку, тарифи на послуги); обліково-статистичні ціни і ціни планових порівнянь (порівнянні, кадастрові) та ціни зовнішньої торгівлі.

Залежно від сфери функціонування і характеру зв'язків між виробниками, торговельними організаціями і споживачами продукції в системі цін, що діють у сільському господарстві, розрізняють такі їх види:

1. Закупівельні ціни – це ціни за якими господарства, а також населення реалізують сільськогосподарську продукцію переробним підприємствам і заготівельним організаціям;

2. Оптові ціни. Сільськогосподарські підприємства за оптовими цінами купують засоби виробництва промислового походження, зокрема трактори, автомобілі, сільськогосподарські машини, мінеральні добрива, комбікорми;

3. Розрахункові ціни – використовують при економічних взаємовідносинах кооперативних господарств з міжгосподарським підприємством;

4. Договірні ціни – встановлюються за домовленістю між заготівельними організаціями і переробними підприємствами, фермерськими господарствами і громадянами, зайнятими індивідуально трудовою діяльністю;

5. Роздрібні ціни – це ціни за якими населення купує сільськогосподарські продукти і промислові товари в торгівельних організаціях;

6. Ціни продуктового ринку – утворюються в процесі реалізації на ринку сільськогосподарськими підприємствами, фермерами і населенням сільськогосподарської продукції. Рівень цін формується з урахуванням попиту і пропозиції товарів на ринку;

7. Тарифи – це ціни, які встановлюються не на продукцію, а на різні виробничі і невиробничі послуги (транспортні, побутові, зв'язку), що надають господарствам і населенню.

Міжнародна торгівля здійснюється на основі таких видів цін: *ціни світові* – це грошовий вираз вартості товару, що реалізується на світовому ринку; *ціни зовнішньої торгівлі* – це фактичні ціни, за якими здійснюється експорт та імпорт товарів. Рівень таких цін встановлюється за угодою між продавцями та покупцями на міжнародному ринку; *ціна покупця* – це фактична ціна товару на ринку, що характеризується зниженням попиту в даний період або на данному ринку. Рівень ціни на товар визначає покупець; *ціна продавця* – це фактична виручка від реалізації товару на ринку, де попит перевищує пропозицію. Формування ринкової ціни, як ціни покупця (на ринку покупця)

означає, що ціна на відповідні товари знижується; *ціна CIF (ціна, страхування, фрахт)* – це контрактна ціна у зовнішньоекономічних операціях, що включає вартість товару, витрати на його страхування, перевезення у порт відправлення та завантаження на борт судна; *ціна франко* – оптова ціна, що враховує, крім вартості товару, усі витрати щодо його перевезення, його до відповідного місця призначення (кордон, порт, залізнична станція тощо), а також на страхування при його транспортуванні; *цінові знижки* – метод утворення ціни з урахуванням стану ринку і умов контракту. Цінові знижки широко використовуються в практиці ринкових відносин і зокрема в міжнародній торгівлі.

Основними видами цінових знижок є: *кількісні знижки* – це зниження цін за обсяги замовлення масової продукції (до 15-30 %); *бонусні знижки* – це зниження цін за «вірність покупця» (до 7-10 %); *дилерські знижки* – надаються посередницьким фірмам (до 20-30 %); *знижки сконто* – це зниження цін за оплату товару готівкою або передплату (до 3-5 %); *закриті знижки* – використовуються при внутрішньо фірмовій торгівлі, в рамках регіональних угруповань, а також за спеціальними міжурядовими угодами (до 50-60 %).

Отже, для підприємств ціни є засобом відшкодування витрат на виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції та забезпечення самоокупності та самофінансування. У зв'язку з цим ціни повинні насамперед відображати реальні витрати виробництва, а ціноутворення – забезпечувати стимулювання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

12.3. Принципи ціноутворення на сільськогосподарську продукцію

Основні принципи утворення закупівельних цін на продукцію сільського господарства такі:

1. Ціна на продукцію сільського господарства повинні бути економічно обґрунтованою;
2. Встановлення економічно обґрунтованого співвідношення закупівельних цін на різні види сільськогосподарської продукції;

3. Встановлення економічно обґрунтованого співвідношення цін на продукцію і промислові засоби виробництва. Що реалізуються аграрним підприємствам;

4. Рівень закупівельних цін на продукцію сільського господарства встановлено з урахуванням її якості;

5. Закупівельні ціни на деякі види сільськогосподарської продукції встановлюються з урахуванням строків її реалізації;

6. Рівень закупівельних цін встановлюється і регулюється з урахуванням.

Основні напрями поліпшення ціноутворення на сільськогосподарську продукцію: відновлення еквівалентності товарообміну с.-г. виробництвом і галузями, що їх обслуговують; досягнення оптимального співвідношення між цінами на різні с.-г. продукти і особливо співвідношення на зерно і тваринницьку продукцію; здійснення заходів щодо обмеження монополізму на ринку с.-г. продукції та підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, які сприяють розвитку конкуренції та удосконалення вітчизняних стандартів на окремі види товарної продукції.

Питання для самоперевірки

1. У чому суть ціни як економічної категорії?

2. Які функції виконують ціни?

3. Які види цін існують у сільському господарстві?

5. Які фактори впливають на формування ціни?

6. Які основні напрями поліпшення ціноутворення на с.-

г. продукцію?

7. У чому суть і з якою метою здійснюється державне регулювання цін?

8. Яка роль цін у збільшенні виробництва та підвищенні якості реалізованої сільськогосподарської продукції?

9. Наведіть основні принципи ціноутворення на продукцію сільського господарства.

10. Які чинники впливають на процес ціноутворення?

Термінологічний словник

Договірні ціни – це ціни, які встановлюються за домовленістю між продавцем і покупцем товару і можуть змінюватись за взаємною згодою сторін.

Закупівельні ціни – це ціни, за якими сільськогосподарська продукція великими партіями реалізується державними, кооперативними та фермерськими господарствами для подальшої переробки. За такими цінами продукція закуповується, головним чином, державними органами для створення спеціальних фондів (зерно), а також недержавними підприємствами (наприклад, м'ясокомбінатами, цукровими заводами).

Оптові ціни – ціни за якими сільськогосподарські підприємства купують засоби виробництва промислового походження, зокрема трактори, автомобілі, сільськогосподарські машини, мінеральні добрива, комбікорми та ін.;

Роздрібні ціни – ціни, за якими населення купує товари у державній, колективній і приватній торгівлі.

Розрахункові ціни – оптові ціни підприємств, диференційовані з врахуванням відмінностей в природних і інших об'єктивних умовах виробництва і сприяючі вирівнюванню госпрозрахункової рентабельності.

Світова ціна – це ціна великих експортно-імпортних операцій, що здійснюються в основних центрах світової торгівлі. При цьому операції мають здійснюватись на умовах готівкового платежу в ВКВ, а обрані ринки – регулюватись загальним (а не спеціальним) торговельно-політичним режимом.

Ціна – це грошовий вираз вартості, кількості грошей, що сплачується або одержується за одиницю товару або послуги. Одночасно ціна відображає споживчі властивості (корисність) товару, купівельну спроможність грошової одиниці, ступінь рідкості товару, силу конкуренції, державного контролю, економічну поведінку ' ринкових суб'єктів та інші суб'єктивні моменти.

Ціни за кошторисною вартістю – ціни та розцінки, які використовуються для визначення розрахункової вартості нового будівництва, реконструкції будівель та споруд, їх розширення та переоснащення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вдовенко Н. М. Вплив сучасних трансформаційних процесів на фінансову підтримку виробників сільськогосподарської продукції. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2015. № 1 (45). Т. 1. С. 119–129.
2. Про Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III (зі змінами від 07.02.2019). Офіційний вісник України. 2001. № 46. С. 1.
3. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР (зі змінами та доповненнями від 01.01.2017).
4. Гурська І. С., Федуняк І. О., Перспективи розвитку молочної галузі в Тернопільській області. Агросвіт. № 10. 2016. С. 3–7.
5. Литовченко М. В. Молочна промисловість України: стан та перспективи розвитку. Агросвіт. № 8. 2015. С. 30–34.
6. Лозинська І. В. Формування та перспективи розвитку галузі м'ясо-молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах. Сумський національний аграрний університет. 2015. С. 342.
7. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності аграрних підприємств: [монографія]. За ред. Р. Ф. Бруханського, М. К. Пархомця, П. Р. Пуцентейла. Тернопіль: Крок. 2015. 300 с.
8. Вдовенко Н., Хижняк Ю. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту продовольства. ScienceRise. 2015. № 2/3 (7). С. 20–26.
11. Вдовенко Н. М. Глобальні пріоритети сталого виробництва сільськогосподарської продукції. Innovative solutions in modern science. 2016. № 4 (4). С. 3–17.
12. Арич М. І. Порівняльний аналіз динаміки та структури фінансово-економічних результатів підприємств молочної промисловості України. Бізнес інформ. № 2. 2014. С. 181–185.
13. Сучасний стан розвитку галузі тваринництва та напрями її державного регулювання. І. С. Гурська, Г. М. Христенко. Економічний простір. 2016. № 107. С. 102–111.

Навчальне видання

ВДОВЕНКО Наталія Михайлівна
МИХАЛЬЧИШИНА Лариса Гаврилівна
ПАВЛЕНКО Марина Миколаївна

Економіка у тваринництві

Навчальний посібник

Підписано до друку 29.11.19. Формат 60×84/16.

Ум. друк. арк. 14,9. Обл.-вид. арк. 14,8.

Наклад 300 прим. Зам. № 19191.

Видавець і виготовлювач Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4097 від 17.06.2011